

Foto: Anda van Riet

AMBITIES VOOR VROEG ENGELS

Niet het lespakket bepaalt de leerlijn, maar het beoogde ambitieniveau

In het basisonderwijs groeit de belangstelling voor vroeg vreemdetalenonderwijs Engels. Toch constateert Marianne Bodde-Alderlieste, expert op het gebied van Engels in basisonderwijs, dat over de invoering van Vroeg Engels niet altijd even goed wordt nagedacht. In dit artikel definieert zij vier mogelijke ambitieniveaus die basisscholen kunnen hanteren bij het bepalen van hun doelstellingen voor Vroeg Engels. 'Als basisscholen niet nadenken over het ambitieniveau en het rendement dat ze willen bereiken met vroeg vreemdetalenonderwijs, levert acht jaar Engels op de basisschool geen duidelijk beter rendement op dan alleen Engels in groep 7 en 8.'

MARIANNE BODDE-ALDERLIESTE

Sinds 1986 is Engels in het basisonderwijs (Eibo) een verplicht vak, dat meestal alleen in de bovenbouw wordt aangeboden. Uit onderzoek van SLO (Thijs, Tuin & Trimbos, 2011) blijkt dat 64 procent van de leerlingen nog steeds alleen Engels krijgen in groep 7 en 8, circa een halfuur per week uit een (Nederlandstalig) lespakket. Maar vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto) Engels groeit explosief en daarmee ook de vraag naar ontwikkeling van een visie op Engels in het primair onderwijs (po) en de ontwikkeling van *primary CLIL*: taalgericht vakonderwijs op de basisschool.

De groei van vvto is een logisch gevolg van de groei van tweetalig voortgezet onderwijs. Een vroege start in groep 1 heeft veel voordelen. Zo boeken jonge leerlingen snel resultaat voor uitspraak en intonatie, zijn ze gemotiveerd, sluit vvto aan op de groeiende buitenschoolse

blootstelling aan Engels en is het voor leraren zeer motiverend om het positieve effect van Vroeg Engels¹ te ervaren. Zeer jonge kinderen leren Engels spelenderwijs. Dit sluit goed aan op de manier van werken in de kleuterklassen. Bovendien vergroot vvto de vaardigheid om talen te leren en heeft het een positieve invloed op de ontwikkeling van Nederlands en andere talen en vaardigheden (Hoorn, 2013).

Doelstellingen

In mijn werk als docente en nascholer didactiek van het Engels aan de Marnix Academie, een grote zelfstandige pabo in Utrecht, merk ik dat er veel scenario's voor Engels in omloop zijn (zie ook Bodde-Alderlieste & Schokkenbroek, 2013) en dat een toenemend aantal basisscholen een vroege start van Engels overweegt. De redenen hiervoor zijn divers: ouders vragen het, scholen in de omgeving bieden al vvto aan, de school wil meer

leerlingen of een specifieke doelgroep binnenhalen, het lespakket voor groep 7/8 is verouderd of de kleuterjuffen zijn enthousiast voor vvto en zouden liever nog vandaag dan morgen willen starten. Scholen beginnen vaak enthousiast aan vvto zonder duidelijke doelen of ambities te definiëren. Na verloop van tijd zie je dan soms ook dat ze vastlopen, bijvoorbeeld omdat niet duidelijk is hoe verder te gaan na de kleutergroepen.

Vanuit die verlegenheidssituatie wil ik in dit artikel ingaan op de noodzaak om – voorafgaand aan de invoering van vvto – te bepalen welk ambitieniveau de school nastreeft met Vroeg Engels. Er zijn immers niet alleen acht jaar lang veel lessen mee gemoeid maar ook investeringen in lesmateriaal, nascholing en dergelijke.

Vaak wordt Vroeg Engels bijvoorbeeld ingevoerd met de aanschaf van één lespakket Engels voor groep 1 tot en met 8. Daarbij staat men dan niet stil welk niveau beoogd wordt eind groep 8.² Lespakketten die het

meeste gebruiksgemak bieden voor de leerkracht (met een digitale Engelssprekende leerkracht) zijn het populairst – makkelijk als je als leerkracht weinig kennis van didactiek en taalvaardigheid hebt –, maar niet altijd een goede keus. Ik heb helaas al menige les gezien waarbij de groepsleerkracht zelf geen Engels spreekt, de kinderen vraagt stil te luisteren en met een druk op de knop de digitale leraar laat verschijnen. Op den duur blijkt dan toch dat men niet tevreden is hiermee; er zijn inmiddels scholen die gecoacht willen worden om met het lespakket Vroeg Engels beter vorm te geven.

Ambitieniveaus vvto

Op dit moment is het aantal scholen dat met Engels begint in de kleutergroepen alweer hoger dan de 15 procent die het SLO in 2011 constateerde (Thijs, Tuin & Trimbos, 2011). Daarbij neemt de verwarring alleen maar toe: de bandbreedte varieert van 'groen vvto tot rijp vvto'. Met

groen vto bedoel ik Vroeg Engels dat slechts bestaat uit vijftien minuten per week leuke Engelse liedjes meezingen. Daarentegen is er maar een beperkt aantal scholen dat kiest voor rijp vto: een bewust ontwikkelde doorlopende leerlijn Engels voor groep 1 tot en met 8. De meeste scholen hebben geen idee aan welk niveau of rendement ze werken. En dat is met name voor de overdracht aan het voortgezet onderwijs (vo) bijzonder lastig.

Vanuit het vo neemt namelijk de druk op het primair onderwijs toe en daarmee de vraag naar meer en beter Engels en inzicht in het niveau van de vo-instroom. Waar voorheen vaak ten onrechte door de vakleraren Engels vo werd aangenomen dat alle leerlingen in de brugklas opnieuw beginnen met Engels en iedereen met Kerstmis op hetzelfde niveau zou zijn, informeert men nu bij de toeleverende basisscholen of ze daar wel voldoende aan Engels doen. Hierbij spelen ook nog andere factoren een rol, zoals de plannen voor een diagnostische toets aan het einde van de onderbouw, verzwarende van de eindexamens en het feit dat het lesmateriaal Engels in de brugklas vanuit een (steeds) hoger niveau start en de stof compacter behandelt.

Om zowel po-scholen als vo-scholen een handvat te bieden, schets ik hier vier mogelijke ambitieniveaus die met Vroeg Engels vanaf groep 1 in groep 8 kunnen worden bereikt en die ik in de rest van het artikel verder uitwerk:

1. de kerndoelen Engels basisonderwijs (regulier Eibo);
2. de standaard vto;
3. tweetalig basisonderwijs;
4. een niveau tussen regulier Eibo en vto, voor door-groei naar de standaard vto.

Met een bewuste keuze voor een van deze ambitieniveaus kan het primair onderwijs het voortgezet onderwijs informeren over het uitstroomniveau van de leerlingen en kan het vo de startniveaus beter in kaart brengen.

1 Kerndoelen

Het eerste ambitieniveau zijn de kerndoelen Engels uit 2006 (regulier Eibo). Dit zijn wettelijke richtlijnen voor alle scholen. Ze bestaan slechts uit vier zinnen en beschrijven communicatief Engels (zie kader 1).

Hoewel de kerndoelen prima te realiseren zijn met goed Engels in alleen groep 7 en 8, kiezen sommige scholen er soms voor de zekerheid voor om in groep 5 of 6 al te starten. Vroeg Engels vanaf groep 1 aanbieden om de kerndoelen te halen, lijkt dus zonde van de tijd. Echter, als de school voor vto geen ambitieniveau kiest, dan kan het gebeuren dat er niets meer dan het kerndoelniveau wordt bereikt met acht jaar Engels.

Leerlingen van enkele vto-scholen scoren zelfs lager dan sommige Eibo-scholen (De Graaff, 2015).

Conclusie: Om de kerndoelen te halen kun je volstaan met goed Eibo in groep 7/8.

2 De standaard vto

Het tweede ambitieniveau is vto. Vanwege de grote variatie hierin is door het Europees Platform een standaard ontwikkeld om kwaliteitscriteria te bieden aan scholen die goed vto willen geven: de standaard vto. Met de keuze voor de standaard streeft de school verscheidenheid in uitstroomniveaus na, hoger dan de kerndoelen. De uitstroomniveaus zijn afhankelijk van het uitstroomprofiel van de individuele leerling (zie kader 2).

Het eindniveau voor toekomstige vmbo-leerlingen is ERK-niveau A1 en lijkt daarmee hetzelfde niveau als de kerndoelen Engels basisonderwijs. Toch is dat niet het geval. Ten eerste geven de kerndoelen Engels po officieel geen ERK-niveau aan, terwijl de standaard vto dat wel doet. Ten tweede wordt met de standaard vto zowel summatief (opbouw van moeilijkheidsgraad) en concentrisch (uitbouw van onderwerpen) als met CLIL (vakgericht taalonderwijs) gewerkt, zodat toekomstige vmbo-leerlingen met acht jaar vto andere onderwerpen of onderdelen van vakgebieden in plaats van de Eibo-onderwerpen op minimaal A1-niveau zullen beheersen. Dat biedt hun een betere start in het vo dan Eibo.

De vraag is of de niveaus in kader 2 reële niveaus zijn na acht jaar Engels. Omdat de standaard uitgaat van minimaal een uur per week Engels, lijken ze haalbaar met 320 uur (8 jaar lang 1 uur in 40 lesweken). Een voordeel is ook dat buitenschools verworven Engels al vroeg

Kerndoel 13

De leerlingen leren informatie te verwerken uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.

Kerndoel 14

De leerlingen leren in het Engels informatie te vragen of geven over eenvoudige onderwerpen en zij ontwikkelen een attitude waarbij ze zich durven uitdrukken in die taal.

Kerndoel 15

De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen.

Kerndoel 16

De leerlingen leren om woordbetekenissen en schrijfwijzen van Engelse woorden op te zoeken met behulp van het woordenboek.

Kader 1. Kerndoelen Engels basisonderwijs

Met een bewuste keuze voor een ambitieniveau Engels kan het basisonderwijs het voortgezet onderwijs informeren over het uitstroomniveau van de leerlingen en kan het vo de startniveaus beter in kaart brengen

gekoppeld kan worden aan wat de leerlingen op school leren. Met de standaard kan integratie van Engels en vaklessen al structureel vanaf groep 1 (kleuter-CLIL) tot en met groep 8 wordt aangeboden (Bodde-Alderlieste & Schokkenbroek, 2011). Bij de kleuters worden dan op speelse wijze (onderdelen van) thema's (kleuren, dieren) in het Engels aangeboden; in de middenbouw kunnen dat 'doevakken' zijn (tekenen, drama); in de bovenbouw kunnen onderwerpen uit zaakvakken (aardrijkskunde, geschiedenis, biologie, techniek) in het Engels worden aangeboden. Uitgangspunt daarbij blijven altijd de kerndoelen voor deze vakken.

Als een school kiest voor de standaard vto, dan heeft dat als consequentie dat de leerling acht jaar aaneengesloten les krijgt in het Engels, op maat, dat er veel interactie plaatsvindt en dat er veel kindtijd is, tijd waarin de leerlingen zelf Engels toepassen (Bodde-Alderlieste & Schokkenbroek, 2011). De leraar is nageschoold in het didactisch repertoire voor vto en CLIL, in taalvaardigheid (op minimaal niveau B2) en voldoet daarmee aan het profiel van de leerkracht vto. Er is een coördinator Engels en de school biedt een ononderbroken leerlijn Engels met minimaal zestig lesminuten per week, documenteert taalvorderingen en gebruikt diverse rapportagevormen. Ook werkt de school samen met vo-scholen en is er een beleidsplan voor kwaliteitszorg (de borging van vto in de school). Goed leiderschap is ook belangrijk voor het slagen van vto.

Conclusie: Met de keuze voor de standaard vto worden (vak)lessen in het Engels gegeven, is er sprake van

differentiatie (zie uitstroomniveaus) en is het niveau significant hoger dan met regulier Eibo.

3 Tweetalig basisonderwijs

Het derde ambitieniveau is tweetalig primair onderwijs (tpo). Dit is voor een beperkt aantal scholen toegestaan door het ministerie van Onderwijs. In 2014 zijn 18 basisscholen een vijfjarige pilot gestart voor tpo, geflankeerd door wetenschappelijk onderzoek. Deze scholen mogen 30 tot 50 procent van hun onderwijs in het Engels geven vanaf groep 1. Voor deze scholen is tpo vaak een logische stap in hun ontwikkeling. Zo heeft de Violen school in Hilversum nu, naast de reguliere stroom en de internationale afdeling, een tweetalige stroom om tegemoet te komen aan de vraag van ouders wier kinderen niet voor internationaal onderwijs in aanmerking komen.

Conclusie: Het eindniveau van tpo is nu nog niet bekend, maar aannemelijk is dat minimaal de doelen van de standaard vto worden gehaald.

4 Tussenniveau

Het vierde ambitieniveau is een tussenniveau, tussen regulier Eibo (de kerndoelen) en de standaard vto. Afhankelijk van de schoolpopulatie, positie en mogelijkheden van de school (bijvoorbeeld tijdens een fusie), kan een school ervoor kiezen om te starten met een ambitie hoger dan het niveau van de kerndoelen om op den duur door te groeien naar de standaard vto. Zo kan ook de inzet van personeel en middelen worden gespreid over een langere periode. De standaard vereist immers meer

	vmbo	havo	vwo
luisteren en begrijpen	A1	A2	A2/B1
interactie	A1	A2	A2/B1
lezen en begrijpen	A1	A2	A2
schrijven	A1	A1/A2	A2

Kader 2. De standaard vto

inzet en heeft meer financiële consequenties dan regulier Eibo. Een voorbeeld: in de eerste vier jaar is het streefniveau voor alle leerlingen niveau A1+ in groep 8. Als dit haalbaar blijkt, kan worden doorgegroeid naar de standaard vto (A1–B1).

Conclusie: Een tussenniveau biedt de mogelijkheid om vto stapsgewijs in te voeren en uit te groeien naar het niveau van de standaard vto.

Taalvaardigheid leerkracht

In de competenties van de leerkracht neemt taalvaardigheid een belangrijke plaats in. Voor de vto-leerkracht wordt in de standaard minimaal niveaus B2 van het ERK aanbevolen. Het instroomniveau van studenten op de pabo is niveau B1 (Kennisbasis vakdidactiek Engels) maar er is geen landelijke instaptoets Engels. Een voorstel voor een uitstroomtoets op B2 is helaas niet concreet. De groep pabo's die zich in een convenant vto heeft verenigd als kenniscentra vto, bieden wel programma's taalvaardigheid. Maar leerkrachten vto zullen zich toch moeten nascholen in taalvaardigheid.

In het professionele domein is niet alleen *dagelijks algemeen taalgebruik* (DAT) nodig maar juist ook *cognitieve academische vaardigheid* (CAT), de vaardigheid om taal op een abstracter niveau te gebruiken in een schoolse context.

Lesmateriaal

Pas als het ambitieniveau gekozen is, zou de zoektocht naar geschikt lesmateriaal moeten beginnen. Daarbij is het belangrijk dat het lesmateriaal eerst kan worden uitgeprobeerd. Jammer genoeg doen scholen vaak precies het omgekeerde en kiezen ze (te) snel een lespakket, bijvoorbeeld omdat andere scholen dat ook

hebben. Een lespakket voor de standaard vto eist een hoger niveau dan voor Eibo; een lespakket voor een tussenniveau kan flexibel worden ingezet, bijvoorbeeld na een paar jaar in een lagere groep (Corda, Philipsen & De Graaff, 2014).

In de praktijk blijkt dat in groep 7 en 8 overwegend Nederlandstalig materiaal wordt gebruikt. Bij een keuze voor ambitieniveau 2, 3 en 4 ligt het voor de hand om een Engelstalig lespakket te kiezen, hoewel leerkrachten daar vaak huiverig voor zijn. Desalniettemin kan een Engelstalig lespakket veel voordelen bieden, juist voor leraren die (nog) niet zo goed zijn in het gebruik van de doeltaal: Engelstalig materiaal consolideert en ondersteunt de taalvaardigheid van de leerkrachten, het is voor hen gemakkelijker om Engels te gebruiken als het lesmateriaal ook in het Engels is. Het scheelt niet alleen een vertaalslag maar ook tijd als de leerkracht niet allerlei zinnen zelf hoeft te construeren of woorden op te zoeken als ze al in de handleiding voorkomen.

Samengevat

Als basisscholen niet nadenken over het ambitieniveau en het rendement dat ze willen bereiken met vto, levert acht jaar Engels op de basisschool geen duidelijk beter rendement op dan alleen Eibo in groep 7 en 8. Dit zal de aansluiting met het voortgezet onderwijs er niet gemakkelijker op maken. In dit artikel beschrijf ik vier ambitieniveaus en drie keurmerken vto (zie kader 3) waar scholen bewust een keuze uit kunnen maken. Ieder niveau heeft consequenties voor de leerling, de leraar, de school en de aansluiting met het vo. Pas als duidelijk is wat de school met vto wil bereiken, is het zinvol om lesmateriaal te zoeken: niet het lespakket bepaalt de leerlijn, maar het beoogde ambitieniveau. ■

NOTEN

1. In dit artikel wordt met *vto* en *Vroeg Engels* hetzelfde bedoeld: Engels vanaf groep 1 tot en met groep 8.
2. Op praktisch alle scholen geven de (groeps)leerkrachten vto (Thijs, Tuin & Trimbos, 2011).

LITERATUUR

- Bodde-Alderlieste, M., & Schokkenbroek, J. (2011). *Engels in het basisonderwijs: Kennisbasis vakdidactiek*. Groningen: Noordhoff.
- Bodde-Alderlieste, M., & Schokkenbroek, J. (2013). Scenario's voor Engels in het basisonderwijs: Gevolgen voor de brugklas. *Levende Talen Magazine*, 100(7), 20–24.
- Corda, A., Philipsen, K., & Graaff, R. de. (2014). *Handboek VTO*. Bussum: Coutinho.
- Graaff, R. de. (2015). Vroeg of laat Engels in het basisonderwijs: Wat levert het op? *Levende Talen Tijdschrift*, 16(2), 3–15.
- Hoorn, K. (2013). Wat is de meerwaarde van Vroeg Engels? *dRS Magazine*, 41(10), 34–35.
- Thijs, A., Tuin, D., & Trimbos, D. (2011). *Engels in het basisonderwijs: Verkenning van de stand van zaken*. Enschede: SLO.

Naast de ambitieniveaus is het voor het voortgezet onderwijs van belang om te weten dat er drie kwaliteitskeurmerken voor vto zijn. Ze zijn afgeleid van de standaard vto om scholen die kwalitatief goed vto bieden, zichtbaar te maken. Het zijn de keurmerken:

- Cedin (drietaling onderwijs in Friesland);
- EarlyBird (Stichting BOOR Rotterdam);
- TalenT, waarin een aantal pabo's samenwerken (CHE, Marnix Academie, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Fontys).

Kader 3. Keurmerken vto

Landelijke Studiedag Levende Talen vrijdag 6 november 2015 in Utrecht

Op vrijdag 6 november 2015 kunt u deelnemen aan de Landelijke Studiedag Levende Talen in het Beatrixgebouw in Utrecht. Het thema is TOEKOMST MET TAAL.

Vorm en inhoud van het talenonderwijs veranderen door impulsen vanuit de samenleving en politiek, door nieuwe didactische inzichten en door de opkomst van slimme technologieën. Wat betekenen al deze ontwikkelingen voor het taalonderwijs en het vreemdetalenonderwijs?

De doelgroep voor deze studiedag zijn docenten in het voortgezet, hoger,

beroeps-, basis- en volwassenenonderwijs en degenen die daarvoor studeren. Ook dit jaar wordt het weer een dag vol van inspiratie, ontmoetingen en uitwisseling van ideeën! In workshops en bij presentaties en bij de stands van uitgever en educatieve organisaties kunt u zich op de hoogte stellen van de nieuwste ontwikkelingen en leermiddelen op uw vakgebied.

Jim Jansen opent de dag. Hij is hoofdredacteur van *New Scientist* en wetenschapsredacteur bij *Het Parool*. Cabaretgroep Op Sterk Water sluit 's middags af met een toepasselijke conferentie.

Aanmelden

Leden van Levende Talen betalen voor deze dag € 110 en als u zich vóór 21 september aanmeldt, betaalt u € 95. Niet-leden betalen € 185 en studenten € 55. Het programma en de mogelijkheid om u digitaal in te schrijven, vindt u op de website van Levende Talen <www.levendetalen.nl>.

Speciale actie voor nieuwe leden

Deelname aan de studiedag én lidmaatschap van de vereniging tot eind 2016 voor € 185. Levende Talen biedt daarvoor een vakbondslidmaatschap, congressen en studiedagen, *Levende Talen Magazine* (8x per jaar), *Levende Talen Tijdschrift* (4x per jaar). ■